

10. Zhil'ber Romm o russkoj armii XVIII veka / [Elektronnyj resurs] // Rossiya i Francija XVIII–XX veka. – M., 2000. – Vyp. 3. – Rezhym dostupu : <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Russ/XVIII/17801800/Romm/text.htm>

Golik N. M., Ph.D., associate professor, assistant professor of humanities, the Army Academy named Hetman Sagaydachnogo (Ukraine, Lviv), lendmark2014@mail.ru

Features financial security personnel of the Russian army of 50–70 years XVIII century

Analyzed the features of financial security in the Army in 1750–1770 years. Solved general forms and features of financial security at a specific historical material.

Keywords: financial security, money, personnel.

Голік Н. М., кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры гуманитарных наук, Академия сухопутных войск им. гетмана Сагайдачного (Украина, Львов), lendmark2014@mail.ru

Особенности финансового обеспечения личного состава российской армии 50–70 гг. XVIII в.

Проанализированы особенности финансового обеспечения русской армии в период 50–70 гг. XVIII в. Раскрыты основные формы и особенности видов финансового обеспечения на конкретном историческом материале.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, деньги, личный состав.

* * *

УДК 94(477:438)“1956–1970”

Парначова Н. В.,
аспірантка, Черкаський державний
технологічний університет
(Україна, Черкаси), parnachova.n@ukr.net

ПОЧАТОК РОЗБУДОВИ ШКІЛЬНИЦТВА УКРАЇНСЬКОЇ МЕНШИНИ В ПОЛЬЩІ В 50–Х РР. ХХ СТ. (НА МАТЕРІАЛАХ ТИЖНЕВИКА “НАШЕ СЛОВО”)

Досліджено процес розвитку українських закладів освіти на території Польщі в 50–х роках ХХ ст., після початку лібералізації в Польщі. Проаналізовані проблеми шкільництва, ставлення українців до навчання своїх дітей українською мовою. Застосовуючи наукові принципи історизму та об'єктивності, історико-хронологічний, проблемний і порівняльний методи наукового аналізу, вивчені географія поширення шкільництва та його роль в житті української меншини в Польщі. Визначено, що поширення мережі українських шкіл та пунктів викладання українською мовою, не зважаючи на дозвіл польського Міністерства освіти та активну діяльність Українського суспільно-культурного товариства просувались повільно.

Ключові слова: Польща, освіта, школа, українська мова, діаспора, Українське суспільно-культурне товариство.

В сучасній правовій суверенній державі Україні дедалі більшого значення набувають процеси, що відбуваються не лише в суспільному житті держави, але й поза її межами. Не пориваючи зв'язків з етнічною батьківщиною, насамперед через засоби масової інформації, особливо через періодичні видання, українці за кордоном мають змогу відчувати постійний зв'язок з рідною країною, її культурою і традиціями. Зарубіжні українці зробили вагомий внесок у загальний розвиток культури, науки, мистецтва, літератури як українського народу, так і народів країн свого поселення. Сьогодні всіх зарубіжних українців часто називають українською еміграцією, або діаспорою. Задля збереження української мови та культури, передачі знань про історичну Батьківщину прийдешнім поколінням українців діаспори, були створені педагогічні заклади, призначення яких – вивчення української мови, культури, географії тощо. З огляду на це привертають увагу особливості української освіти за межами материнської землі, зокрема – розвиток шкільництва в Польщі в 50–х рр.

Українські поселення за кордоном, загалом, не є однорідними і порівняно мало вивчені в Україні та за її

межами. Соціокультурний феномен українського шкільництва в Польщі – невід'ємна складова історії української діаспори – може розглядатися як консолідуючий чинник етнозахисних можливостей українців в умовах полікультурного середовища. Освітня діяльність української діаспори в Польщі до недавнього часу не була вивчена. Основна увага приділялась вивченню діяльності Українського суспільно-культурного товариства (УСКТ), операції “Вісла” та її наслідкам. Українське шкільництво на теренах Польщі вивчали: Роман Дрозд, Ярослав Сирник та Марко Сирник. Окремо варто відмітити монографію Ярослава Сирника, присвячену 50–річчю Лігницького ліцею, який протягом всього періоду існування залишався і надалі залишається одним з небагатьох форпостів збереження і поширення українських традицій і культури серед поляків українського походження.

На даний час в українській історіографії проблема початку функціонування української шкільної справи в період 50–х рр. в Польщі є малодосліджуваною. Тому основні завдання публікації полягають у з'ясуванні особливостей освітньої системи української меншини в Польщі, окресленні результатів діяльності Українського суспільно-культурного товариства (далі – УСКТ) в освітньому напрямку, та висвітленні проблем пов'язаних з розвитком шкільництва. Відзначаючи, що діяльність української діаспори – широка й різнобічна, увага зосереджена на дослідженні феномену часопису “Наше слово”, який видається УСКТ в Польщі. Видання має свою історію, тематичні переваги, постійних авторів і традиції. Впродовж років це – актуальна періодика для українознавства діаспори. Тижневик являється джерелом інформації про життя української меншини на території Польщі. Досліджуючи шкільництво на шпальтах тижневика, лише за назвами рубрик та статей, розуміємо, що цей процес був важким: “Вивчаймо мову”, “Борімося за українське шкільництво”, “Доля наших шкіл в наших руках”, “Увесь актив – на рекрутацію”, “Про дальший набір кандидатів до вищих та середніх шкіл”, “Розвиток українського шкільництва в наших руках”, “Коли вийдуть українські читанки в Варшаві?”, “Розгортаємо українське шкільництво”.

Заслуговує на вивчення і досвід щодо розвитку рідних шкіл українознавства в Польщі, оскільки таке узагальнення взагалі актуальне для освіти і виховання нових генерацій українців, де б вони не жили.

Досить довгий період українська меншина не мала власних закладів освіти, та навіть не йшла мова про таку можливість. Позитивні зміни розпочалися з 1956 р., після серйозної кризи тоталітарної системи в Польщі. Надзвичайно сильне враження на поляків справила критика культу особи Сталіна та створеної ним терористичної системи. У березні 1956 р., лідером ПОРП став Е. Охоб. Вороже налаштований до будь-якого новаторства, новий генсек розпочав реанімацію сталінізму, що призвело до кризи та масових виступів. В оцінці цих подій і перспектив виходу з кризи партійне керівництво розколалося на два табори. Сталінське крило заклиало до посилення цензури і репресивних заходів, вважаючи повстання “провокацією імперіалістичної агентури”, а “ревізіоністи” намагалися пояснити спонтанний вибух глибокого невдоволення робітників вадами політичного ладу, вимагали його реформування. Учасники VII пле-

нуму ЦК ПОРП, що відбувся у липні 1956 р., пленум рекомендував здійснити заходи щодо поліпшення рівня життя робітничого класу, розширення робітничої демократії, суворого дотримання “соціалістичної законності” і реабілітації несправедливо засуджених. Опальному лідерові комуністів В. Гомулці повернули партійний квиток і він знову увійшов до складу Політбюро ЦК ПОРП.

В обстановці нагнітання напруженості, масових студентських мітингів, наростання загрози виступів робітничого класу в основних промислових центрах 19 жовтня 1956 р. відкрився VIII пленум ЦК ПОРП. На ньому переважною більшістю голосів обрали першим секретарем ЦК В. Гомулку, який запропонував план реформ, що ґрунтувався на концепції “польського шляху до соціалізму”. Протягом короткого періоду в Польщі була здійснена низка реформ. Певною мірою пом’якшувалася політика в національному питанні: власті дали дозвіл на створення Українського суспільно-культурного товариства (його статутним обов’язком стало піклування про допомогу в забезпеченні навчання дітей рідної мови), видання газети “Наше слово”. Українці дістали можливість навчати своїх дітей у школі рідною мовою. Вже в грудні 1956 року Міністерство освіти видало перший документ – об’їзник № 30, що вказував відділам освіти Народних Рад і керівникам шкіл, яких треба вживати заходів, щоб в даній школі велось навчання української мови. У ньому говорилось, що коли 7 дітей за згодою батьків заявить готовність вивчати українську мову, може бути виданий дозвіл на створення пункту навчання.

Процес розвитку шкільництва та пов’язані з цим проблеми висвітлювалися на шпальтах тижневика. По-перше, не вистачало вчителів української мови, багато з них просто боялися: “Аж сором, що “Наше слово” нарікає на нестачу вчителів української мови. Їх багато, але ще й до сьогодні бояться” [1, с. 6], по-друге, не велика частина дітей була охоплена навчанням, хоч активно відбувалась розбудова шкільництва: “В квітні 1956 року було... шкіл, де української мови вчилися 933 дітей. Сьогодні число шкіл зросло більш чим удвоє, а дітей вчиться 2600. Досягнення не мале протягом десяти місяців. Але коли порівняти це з кількістю українського населення, – це крапля в морі” [2, с. 4], по-третє, страх та не бажання визнавати себе українцями та навчати дітей в українських школах: “Хтось, десь, колись з предків, знаєте був українець, але я – ні!” [3, с. 6].

УСКТ активно боролася з цими проблемами. Через місцеві гуртки УСКТ та газету розпочалася агітація молоді до вступу в вищі та середні школи: “Українська філологія в Варшавському університеті, Українська філологія при учительській студії в Щецині, Педагогічний ліцей в Бартошицях, Загальноосвітній ліцей в Перемишлі, Загальноосвітній ліцей в Легніці” [4, с. 3–4]. Незважаючи на заклики та можливість навчання: “До 7 червня на секцію українстики в Щецині зголосилося 8 кандидатів з повною середньою освітою, до педагогічного ліцею в Бартошицях – 9 кандидатів і до VIII класу ліцею в Легніці – коло 15 кандидатів. Беручи до уваги, що в кожній з тих шкіл повинно бути коло 40 учнів, тобто до вступних екзаменів повинно приступити дещо навіть більше кандидатів – ці цифри є небезпечними фактами” [5, с. 1], “Як же сумно вражають в такій дійс-

ності повідомлення й дописи на сторінках “Нашого слова” про брак розуміння, або просто недбале ставлення наших батьків про посилання й рекрутацію дітей до рідної школи! Подумати тільки – школа та ще й рідна! Ще не так давно ми побоювались обмінюватись рідним словом, а сьогодні такі можливості – і така нездорова ігноранція, таке нехтування майбутньою долею власних же, своїх, найдорожчих, викоханих дітей...” [6, с. 7]. В кінці навчального року в рубриці “Борімося за українське шкільництво”, УСКТ залучало до навчання українських студентів: “З кінцем шкільного року на вакації роз’їхались студенти і учні старших класів. Більшість з них житиме по селах серед українців, частина яких, а головно діти і молодь, не вміють ні читати, ні писати по-українському. Звертаємось до студентів і учнів з закликом без шкоди для відпочинку організувати в своєму середовищі короткий курс ліквідації неписьменності в українській мові. Праця не така вже важка, а наслідки її будуть великі! Думаємо, ті, кого треба навчати радо згодяться вчитися годину денно, щоб могли потім самому читати книжки і “Наше слово” – а дітям своє “Дитяче слово”. Радимо в порозумінні з керівником місцевої школи використати як місце навчання один з вільних класів у школі. Там таблиця і крейда найдуться. В добрий час, друзі-студенти! Напишіть до “Нашого слова” скільки людей кожний з Вас навчив від час вакацій читати в писати рідною українською мовою...” [7, с. 7].

Основний розвиток навчання української мови у Польщі почався після 1956 р. На території Польщі організовано початкові школи з українською мовою навчання у Сонгнітах (Ольштинщина), Ярошівці (Вроцлавщина), Тшенсачу (Щецинщина) і Банях Мазурських (Сувалящина), а у Білому Борі на Кошаліщині та в Чахові на Щецинщині діяли школи з гуртожитками. У Перемишлі при польському загальноосвітньому ліцеї організовано класи з українською мовою навчання, у Бартошицях відкрито педагогічний ліцей для вчителів української мови, а в Щецині у 1957 році українське відділення вчительської студії. Вчительські кадри надалі підготовляли: Бартошицький педліцей та заснована у 1953 році кафедра української філології Варшавського університету [8, с. 1]. Це був лише початок розгортання мережі шкіл та пунктів навчання.

Не легким був розвиток шкільної мережі – як пунктів навчання, так і шкіл з українською мовою навчання, або шкіл з українською мовою, як обов’язковим чи додатковим предметом. На практиці, школи (на рівні початковому, або середньому), навіть ті, яких називалося “школами з українською мовою навчання”, були польськими державними закладами, де навчання в українській мові обмежувалося з часом лише до ведення предмету “українська мова”, а всі інші предмети викладалися державною – польською мовою. З черги “пункти навчання”, навіть у польських джерелах, часто називалися словом “комплети”, яким, як відомо, в часі німецької окупації Польщі окреслювалося таємні, заборонені уроки. Організація пунктів навчання була безнадійна. В умовах розпорошення, при переважно негативному ставленні влад і доволі широких кругів суспільства, не лише рівень навчання але й само існування пункту у найбільшій мірі залежали від незламності та упертості вчителя та послідовності і свідомості батьків [9, с. 8]. По-

стією на сторінках тижневика друкувався заклик: “Українці, навчайте своїх дітей рідної мови, дбайте про українське шкільництво!”. Перший рік організаційної роботи над побудовою українського шкільництва пройшов був складним і неоднозначним. Нестача вчителів, щоб навчити нові кадри потрібний був час [8, с. 1], мала свідомість і заляканість частини населення, часто вороже відношення деяких елементів на місцях – це основні перешкоди, що впливали на стан шкільництва. “В педагогічному ліцею в Кошаліні на українську мову записалося 20 учнів, а на лекції приходять шість, три, а навіть, один! Є села, де вчать по–українськи і польські діти, а деякі українці своїх дітей не пускають! В Ярошулці – одній з двох шкіл у Польщі з українською викладовою мовою – батьківський комітет зовсім не дбає про школу. І трудно вимагати особливої дбайливості влади, коли ми самі не дбаємо про долю нашого покоління, нашого майбутнього” [8, с. 1].

Крім перешкод, були й позитивні зрушення. Активізовано чимало кваліфікованих досвідчених педагогів. Проведено перші спроби підвищення вчительських кваліфікацій на воеводських курсоконференціях. Відбувся другий курс для вчителів української мови під Варшавою, на якому навчали два викладачі з Радянської України. Вислано 9 вчителів до Києва на вакаційний курс української мови. Вибрано 6 кандидатів на студії україністики в Київському університеті. На центральному і теренових щаблях освіти проведеної ряд конференцій, де перший раз в історії Народної Польщі поставлено проблеми українського шкільництва. Створено колективи, які посилено працювали над побудовою програми навчання української мови та виданням українських читанок.

Не дивлячись на перешкоди, УСКТ ставило перед собою нові завдання для поширення шкільництва: залучати досвідчених майстрів – педагогів; всі правління УСКТ долучити до виявлення дітей, що не відвідують мережі українського шкільництва, агітувати батьків про навчання, допомогти їм у подачі документів до шкіл; зібрати числові дані дітей, доручити відділові освіти, який (на підставі обіжника № 30 Міносвіти) є обов’язаний вести навчання української мови в тих школах, де є не менше 7 дітей, одночасно обговорити можливість створення збірної школи (з гуртожитком) для дітей з тих сіл, де українці розкинені по кілька родин; треба змобілізувати сили так, щоб в Польщі на 1 вересня 1957 року не було в школі ні одної української дитини яка б не вчилася рідної мови, щоб на ділі реалізувати квітневу постанову ЦК ПОРП, яка зобов’язує теренові партійні організації та представників влади дбати про розвиток українського шкільництва.

Українське шкільництво мало багато невіршених до кінця проблем. Найважливішими серед них є: недостатнє фінансування українських шкіл, це по–перше; по–друге, не достатня кількість учнів, внаслідок зростаючих асиміляційних процесів та не бажання батьків; відсутність у навчальних закладах підручників українською мовою, по–третє; брак кваліфікованих вчителів, по–четверте; перепони, що з відчувались боку польської сторони, тощо.

Про результати розвитку шкільництва дізнаємося з листа Наталії Волошинської, вчительки з Перемишля, до тижневика, в якому вона поділилась радістю, що діти

які на початок навчального року навіть не розмовляли українською мовою, написали свої перші листи українською мовою [10, с. 7].

Подальший розвиток української освіти буде визначатися суспільно–політичними змінами в середині країн, активністю самої української спільноти в Польщі. Головним досягненням процесу розвитку шкільництва стала можливість молоді вийти з культурного і мовного підпілля, з’явилася перспектива національного розвитку.

Список використаних джерел

1. Організація українських шкіл в наших руках / Антін Рудис // Наше слово. – 1957. – № 5. – С. 6.
2. В наших руках майбутність наших дітей / (мс) // Наше слово. – 1957. – № 7. – С. 4.
3. Предки – так, а я – ні / М. П – щин // Наше слово. – 1957. – № 6. – С. 6.
4. Доля наших шкіл – в наших руках! / Секція освіти УСКТ // Наше слово. – 1957. – № 22. – С. 3–4.
5. Весь актив – на рекрутацію! / Гол. Правління УСКТ // Наше слово. – 1957. – № 24. – С. 1.
6. Баткам під розвагу / Є. Самохваленко // Наше слово. – 1957. – № 24. – С. 7.
7. До українських студентів // Наше слово. – 1957. – № 28. – С. 7.
8. Досягнення і завдання в українському шкільництві! // Наше слово. – 1957. – № 28. – С. 1.
9. Ярослав Сирник. Наша школа. 50 років Лігницькому ліцею: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony.../monografia.doc
10. Тішаться учні з Перемишля // Наше слово. – 1958. – № 5. – С. 7.

References

1. Organizaciya ukrainskux shkil v naschux rukach / Antin Rydusch // Nasche slovo. – 1957. – № 5. – S. 6.
2. V naschux rukach majbytnist naschux ditej / (ms) // Nasche slovo. – 1957. – № 7. – S. 4.
3. Predku – tak, a ya – ni / M. P – shhyn // Nasche slovo. – 1957. – № 6. – S. 6.
4. Dolya naschux shkil – v naschux rukach! / Sekziya osvitu YSKT // Nasche slovo. – 1957. – № 22. – S. 3–4.
5. Ves aktiv – na recrytaziyu! / Gol. Pravlinnya YSKT // Nasche slovo. – 1957. – № 24. – S. 1.
6. Batkam pid rozvagy / E. Samoxvalenko // Nasche slovo. – 1957. – № 24. – S. 7.
7. Do ukrainskux studentiv // Nasche slovo. – 1957. – № 28. – S. 7.
8. Dosiagnennya i zavdannya v ukrainskomu schkilnuztvu! // Nasche slovo. – 1957. – № 28. – S. 1.
9. Yaroslav Surnuk. Nascha shckola. 50 rokov lignuzkomu lizeyu: [Elektronniy resurs]. – Regum dostupa: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony.../monografia.doc
10. Tischatysya uchni z Peremusshlya // Nasche slovo. – 1958. – № 5. – S. 7.

Parnachova N. V., postgraduate of Cherkasy State Technological University (Ukraine, Cherkassy), parnachova.n@ukr.net

The development of schooling Ukrainian minority in Poland in the 50's of the twentieth century (based on the weekly “Our Word”)

After the beginning of liberalization in Poland it was the period of the process of investigation of the Ukrainian educational establishments development in Poland in 50th years of the twentieth century. There were analyzed the problems of studying, pupils' school life; the attitude of the Ukrainians to their children's studying the Ukrainian language, the process of education in Ukrainian itself. They used different methods and ground rules of history, objectivity, historian–chronological ground rules, problem and comparable methods of scientific analyses. There were the geography of education and school life expansion, their role in life of the Ukrainian minority in Poland investigated. It was stated that the chain of Ukrainian schools and the educational establishments where the teaching was in Ukrainian language was not in good progress in spite of the Permit of the Education Ministry and the activity of Ukrainian social–cultural society. There were made new place for learning in Ukrainian but they were not completed.

Keywords: Poland, education, school, Ukrainian language, diaspora, Ukrainian social–cultural society.

Парначова Н. В., аспірантка, Черкаський державний технологічний університет (Україна, Черкаси), parnachova.n@ukr.net

Начало развития школьного образования украинского меньшинства в Польше в 50–х гг. XX ст. (на материалах еженедельника “Наше слово”)

Исследован процесс развития украинской учебных заведений на территории Польши в 50–х годах XX ст. после начала либерализации в Польше. Проанализированы проблемы школ, отношение украинцев к обучению своих детей на украинском языке. Применяя научные принципы историзма и объективности, историко–хронологический, проблемный и сравнительный методы научного анализа, изучена география распространения школ и их роль в жизни украинского меньшинства в Польше. Определено, что распространение сети украинских школ и пунктов преподавание на украинском языке, несмотря на разрешение польского Министерства образования и активную деятельность Украинского общественно–культурного общества, продвигались медленно.

Ключевые слова: Польша, образование, школа, украинский язык, диаспора, Украинское общественно–культурное общество.

* * *

УДК 94(477.7).27–75“18/19”

Башли М. І.,

аспірантка кафедри всесвітньої історії,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
(Україна, Ізмаїл), [rita_bashly@mail.ru](mailto:rta_bashly@mail.ru)

МІСЦЕ ПРЕДСТАВНИКІВ БЕССАРАБЬСЬКОГО ДВОРЯНСТВА В ІСТОРІЇ І–ї КИШИНІВСЬКОЇ ЧОЛОВІЧОЇ ГІМНАЗІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Незважаючи на те, що історія Бессарабії не відноситься до малодосліджених проблем сучасної історичної науки, до сьогодні залишилася ще низка цікавих питань, пов'язаних з різними аспектами діяльності представників дворянської верхівки в освітянському середовищі. Саме з'ясування місця і ролі бессарабського дворянства в історії розвитку та становлення І–ї Кишинівської чоловічої гімназії присвячена дана публікація.

Одним з надскладних питань, яке постало перед царським урядом після приєднання Бессарабії в 1812 р. до Російської імперії, була необхідність суттєвого підвищення рівня освіченості місцевого населення та особливо його аристократичної частини. В регіоні на початку ХІХ ст. практично були відсутні заклади освіти, більшість дворян отримували домашню освіту, або навчалися за кордоном. Створення середніх закладів освіти в краї, залучення місцевих дворян до цього процесу, популяризація та підтримка благодійних справ в галузі освіти, призначення почесних піклувальників з числа бессарабських аристократів – ось далеко не повний перелік напрямів цієї діяльності. Одним з перших середніх навчальних закладів краю стала І–а Кишинівська чоловіча гімназія, яка була відкрита в 1833 р. Протягом багатьох наступних років гімназія виконувала функції елітного навчального закладу, в якому отримали середню освіту більшість представників дворянського стану регіону. Чимало дворян – випускників цієї гімназії пізніше стали відомими державними, військовими, науковими діячами, присвятивши своє життя служінню Батьківщині.

Ключові слова: Бессарабія, освіта, гімназія, дворяни, піклувальники.

У зв'язку з 1025–річчям історії освіти на теренах нашої держави особливої актуальності набувають питання аналізу історичних витоків різноманітних форм освітянської діяльності. Якщо в загальному контексті питання історії створення та розвитку освітніх закладів представлені більш–менш докладно, багато аспектів в становленні регіональних вишів і середніх навчальних закладів ще потребують уваги з боку дослідників. Не є в цьому відношенні виключенням і територія Бессарабії.

На матеріалах історії І–ї чоловічої Кишинівської гімназії, зібраних та виданих на початку ХХ ст. протоієреєм Миколою Лашковим, авторка даної статті спробувала проаналізувати місце і роль представників дворянської верхівки регіону в становленні цього закладу; оцінити вплив дворян – випускників гімназії на розвиток наукової та політичної думки другої половини ХІХ ст.

Чимало сучасних дослідників торкалися питань розвитку освіти та становлення закладів освіти в південно–західних губерніях Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Останнім часом вийшли роботи українських істориків В. Боброва [1], О. Шевченко [2],

Н. Діанової [3], Т. Єрич[4] в яких докладно розглянуто різноманітні питання з історії розвитку освітніх закладів в регіоні. Приділяють увагу історії становлення освітніх закладів в Бессарабії сучасні молдавські вчені – В. Тарнакін і Т. Соловйова [5], російські – В. Анікін [6], А. Кушко [7] та інші. Однак питання саме місця та ролі місцевого дворянства в історії окремих освітніх закладів Бессарабії ставиться вперше, що робить запропоновану проблематику нашої статті актуальною.

Поразка Російської держави в Східній (Кримській) війні призвела до відокремлення на деякий час бессарабських земель від імперії: до 1878 р. Бессарабія знаходилася в складі Молдавської та Румунської держав. За рішенням Берлінського конгресу територія краю була знову повернута Росії.

Оцінюючи рівень розвитку освіти в цьому регіоні в останній третині ХІХ ст. необхідно зазначити, що Бессарабія була однією з найменш освічених губерній Російської імперії. В краї протягом всього означеного періоду не було жодного вищого навчального освітнього закладу. Кишинівська духовна семінарія, яка фактично поєднувала в собі роль духовного і світського освітнього закладу, тривалий час виконувала роль вишу для регіону. Місцевий аристократичний стан з довірою віднісся до семінарії. Серед перших студентів закладу ми зустрічаємо такі прізвища місцевих дворян: Хіждеу, Никишици, Семіградови тощо [8]. Духовна семінарія дала базову освіту багатьом представникам дворянської верхівки краю та можливість подальшого навчання в університетах різних губерній.

Не в кращому стані знаходилися справи в галузі середньої освіти в регіоні. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. в Бессарабії нараховувалося 14 середніх чоловічих навчальних закладів – гімназій та прогімназій, в яких діти місцевих дворян частіше за все отримували освіту. Більшість з них були розташовані в столиці краю – місті Кишиневі (майже 55%), решта в найбільших містах регіону – Акермані, Бельцях, Болграді, Ізмаїлі, Кагулі, Сороках, Хотині.

Проілюструвати кількісний та становий склад учнів цих закладів ми можемо на прикладі відомостей І–ї Кишинівської чоловічої гімназії, які були зібрані протоієреєм Миколою Лашковим. Названий навчальний заклад було відкрито ще 12 вересня 1833 р. Протягом тривалого часу гімназія відігравала видатну роль в духовному житті Бессарабії, об'єднуючи навколо себе кращих представників місцевої еліти. Вихованці гімназії поклали початок багатьом просвітницьким та благодійним закладам, були основними провідниками шляхетних основ в житті бессарабського суспільства, заявили про себе з найкращої сторони далеко за межами Бессарабії [6, с. 68]. Місцеве дворянство з перших днів роботи гімназії брало активну участь в становленні закладу. Так, в червні 1834 р. бессарабський дворянин Карастаки пожертвував гімназії цінну бібліотеку в кількості 2 723 томів книжок різного змісту французькою, грецькою, італійською, румунською мовами.

Щорічно в кожному класі проводилися переводні іспити, а в 7–му класі випускні. Переводні іспити проводилися після канікул, а випускні в червні місяці, щоб дати можливість випускникам вступати до вищих навчальних закладів. Переводні іспити проводилися в присутності директора або інспектора, а також виклада-